

اسناد تحولی در آموزش های فنی و حرفه ای

جمیله السادات حسینی روح الامینی
مجتبی انصاری پور

اشاره

دانش محور، زندگی و کار هدفمندی داشته باشند. آموزش و مهارت آموزی سبب پیشرفت فردی، افزایش بهره وری و تسهیل مشارکت در زندگی اجتماعی و اقتصادی می شود. به طور کلی آموزش و مهارت آموزی سبب افزایش درآمد و کاهش فقر می شود. محصول این آموزش ها، دانش و مهارت، موتورهای رشد اقتصادی و توسعه اجتماعی هستند و سرمایه گذاری در این آموزش، سرمایه گذاری برای آینده تلقی می شود.

با توجه به تغییرات سریع فناوری و پیامدهای اجتماعی و اقتصادی آن، پیچیدگی های دنیای کار به همراه ظهور چالش ها و مفاهیمی از قبیل توسعه پایدار، آموزش مادام العمر، آموزش برای همه، و کار شایسته جهانی سازی و رسیدن به شاخص ها و استانداردهای توسعه، به ویژه سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، ضرورت دارد افراد کشور در هر بخش از زندگی اجتماعی و حرفه ای خود به طور مستمر دانش، مهارت و نگرش خود را توسعه دهند تا در جامعه

کلیدواژه‌ها:
تربیت، نیروی انسانی، اشتغال، کارآفرینی، بازار کار، مهارت، فنی‌وحرفه‌ای، رفع فقر، فناوری

متخصص، ماهر و کارآمد متناسب با نیازهای بازار کار (فعلی و آتی) و ارتقاء تسوان کارآفرینی و توأم کردن آموزش و مهارت و جلب همکاری بنگاه‌های اقتصادی جهت استفاده از ظرفیت آن‌ها مشخص شده است و در سیاست‌های کلی تحول در آموزش و پرورش ابلاغی ۱۳۹۱، تقویت آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای مورد تأکید قرار گرفته است.

مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

این منشور که به‌عنوان بنیان نظری تحول بنیادین به تأیید شورای عالی انقلاب فرهنگی رسیده است. مبانی تمام سیاست‌گذاری‌ها، برنامه‌ریزی‌ها و تولید اسناد تحولی در نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. بخش‌هایی از این سند که ارتباط بیشتری با مؤلفه‌ها و شاخص‌های آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای عبارت‌اند از:

ویژگی مرحله چهارم تربیت (شامل سال‌های ده، یازده، دوازده دوره متوسطه نظام فعلی)

● وجود هماهنگی و هم‌سویی میان برنامه‌ها و فعالیت‌های عوامل سهیم و مؤثر در جریان تربیت، اعم از تربیت رسمی و غیررسمی، تخصصی و عمومی برای مشارکت سازنده‌تری در فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی جامعه (ویژگی تربیت در این دوره هم‌اندیشی، مشارکت و ملازمت است که باید مبنای فعالیت‌های خودجوش و برانگیختگی درونی متربی قرار گیرد).

● ایجاد شرایط لازم برای کسب تجربیاتی که به فرد در تجزیه و تحلیل موقعیت، موضع‌گیری شایسته نسبت به فرا موقعیت، و انتخاب راه‌های مناسب برای اصلاح مداوم موقعیت به گونه‌ای کمک کند که به سبک زندگی شخصی مبتنی بر نظام معیار اسلامی دست یابد.

● تدارک شرایطی که امکان برقراری رابطه و پیوستگی عمیق و ژرف میان ابعاد وجودی (جسمانی، عقلانی، عاطفی، اجتماعی و معنوی) و شکل‌گیری، یکپارچه‌سازی، تکوین و تعالی هویت ویژه فرد را فراهم کند.

● ایجاد فرصت‌های تربیتی متنوع برای رویارویی متربیان با مسائل پیچیده در ابعاد گوناگون زندگی فردی و اجتماعی و کسب تجربیات واقعی در

در متن سیاست‌های کلی نظام که براساس تعریف مجمع تشخیص مصلحت نظام «مجموعه‌ای هماهنگ از جهت‌گیری‌ها و راهبردهای کلان نظام برای تحقق آرمان‌ها و اهداف قانون اساسی در دوره زمانی مشخص می‌باشند.» بخصوص در سال‌های اخیر به موضوع اقتصادی کشور توجه ویژه‌ای شده است. از آنجایی که آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای به‌عنوان مولد اشتغال نقش مؤثری در توسعه پایدار کشورها دارد و گزارشات جهانی نشان می‌دهد با افزایش میزان ثبت‌نام در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای نرخ سرانه تولید ناخالص داخلی کشورها افزایش می‌یابد، از این‌رو سیاست‌های کلی نظام ابلاغی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) به‌عنوان یکی از اسناد بالادستی در کنار قانون اساسی، سند چشم‌انداز، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران و نقشه جامع علمی کشور خاستگاه طراحی و تدوین برنامه‌های درسی آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای می‌باشد و تحلیل سیاست‌های کلی نظام از منظر تربیت و آموزش نیروی انسانی و کار، اشتغال، کارآفرینی، بازار کار، مهارت، پیشرفت حرفه‌ای خاص آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای، کاهش فقر و کاربرد فناوری برای هدف‌گذاری، جهت‌دهی و تعیین الگو و تنظیم برنامه‌ها امری ضروری است.

در تعدادی از سیاست‌ها بر اهمیت جایگاه و نقش آموزش و پرورش در خصوص آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای به صورت مستقیم تأکید شده است و در دیگر سیاست‌های مرتبط به اصول و مأموریت‌های آموزش فنی‌وحرفه‌ای، کلیه ارکان نظام برای تحقق و دستیابی به اهداف ترسیم شده موظف شده‌اند.

قابل ذکر است در برنامه‌های درسی فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش علاوه بر اصول دین‌محوری، تقویت هویت ملی، اعتبار نقش یادگیرنده، اعتبار نقش مرجعیت معلم، اعتبار نقش پایه‌ای خانواده، جامعیت، توجه به تفاوت‌های فردی، تعادل، یادگیری مادام‌العمر، جلب مشارکت و تعامل، یکپارچگی و فراگیری، اصول تنوع‌بخشی آموزش‌ها، انعطاف‌پذیری، آموزش بر اساس نیاز بازار کار، اخلاق حرفه‌ای، توسعه پایدار و کاهش فقر و تولید ثروت، شکل‌گیری تدریجی هویت حرفه‌ای مورد توجه قرار می‌گیرد.

به‌عنوان نمونه در سیاست‌های کلی اشتغال، ابلاغی ۱۳۹۰ نقش آموزش و پرورش به‌عنوان یکی از نظام‌های آموزشی در آموزش نیروی انسانی

ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که ناظر به یکی از ابعاد مهم زندگی آدمی، یعنی بُعد اقتصادی و معیشتی انسان‌هاست. این ساحت ناظر به رشد توانایی‌های متربیان در تدبیر امر معاش و تلاش اقتصادی و حرفه‌ای است

به‌کارگیری توانایی‌های ذهنی، قدرت تخیل و ابتکار در یافتن راه‌حلی مناسب برای مشارکت سازنده در جامعه صالح.

• زمینه‌سازی برای انتخاب‌های متنوع بین عناصر سه‌گانه برنامه درسی به‌منظور وحدت‌بخشی میان نقش‌های وجودی و اجتماعی متربیان هم‌سو با نیازهای حال و آینده جامعه.

• با توجه به اهمیت رکن خانواده در نظام اجتماعی، تدارک دیدن برنامه‌ها و فرصت‌های تربیتی به‌گونه‌ای که ضمن توجه به تفاوت‌های خلقی و خلقی متربیان، مهارت‌های ورود به زندگی مستقل، زندگی خانوادگی، تربیت فرزند و زندگی حرفه‌ای را در آنان به‌وجود آورد.

با مشارکت عوامل سهیم و مؤثر در جریان تربیت، در پایان دوره تربیت رسمی و عمومی، بر حسب علاقه‌ها و توانایی‌ها و تجربیات کسب‌شده متربیان در طول تربیت رسمی و عمومی، دوره یک تا دو ساله‌ای برای تکمیل فرایند به‌کارگیری آموخته‌های کسب‌شده در فرصت‌های واقعی زندگی سازمان‌دهی خواهد شد. این دوره متناسب با جهت‌گیری اختیاری آنان برای ورود به زندگی خانوادگی، زندگی حرفه‌ای یا ادامه تحصیل و کسب تخصص خواهد بود.

ساحت‌های تعلیم و تربیت ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای

الف) حدود و قلمرو

ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که ناظر به یکی از ابعاد مهم زندگی آدمی، یعنی بُعد اقتصادی و معیشتی انسان‌هاست. این ساحت ناظر به رشد توانایی‌های متربیان در تدبیر امر معاش و تلاش اقتصادی و حرفه‌ای است (اموری نظیر درک و فهم مسائل اقتصادی، درک و مهارت حرفه‌ای، التزام به اخلاق حرفه‌ای، توان کارآفرینی، پرهیز از بطالت و بی‌کاری، رعایت بهره‌وری، تلاش برای حفظ و توسعه ثروت، اهتمام به بسط عدالت اقتصادی، مراعات قوانین کسب‌وکار و احکام معاملات، و التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی).

ب) رویکرد

مهم‌ترین جهت‌گیری ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای «جهت‌گیری کل‌نگر و تلفیقی» است که برخی مشخصه‌های آن عبارت‌اند از:

• توسعه متوازن و متعادل ابعاد و ساحت‌های وجودی فرد در راستای تحقق حیات طیبه در ابعاد فردی و اجتماعی.

• درونی‌سازی ارزش‌های اصیل دینی و اخلاقی در زمینه اقتصادی و حرفه‌ای، مانند ارزش کار و تلاش، کسب حلال، انصاف و عدالت، تعاون، وفای به عهد، پرهیز از اسراف و تبذیر، گرایش به ایجاد و توسعه شایستگی‌های متربیان برای یادگیری مادام‌العمر.

• توجه به شکل‌گیری و توسعه الگوی مصرف مبتنی بر نظام معیار اسلامی.

• رفع موانع بین مراحل تربیت رسمی و عمومی و ساحت‌های تربیت و بین نظام تربیت رسمی و عمومی و نیازهای جامعه و بین مدرسه و جامعه از طریق:

• تلفیق مناسب تربیت اقتصادی و حرفه‌ای با تربیت رسمی و عمومی در همه مراحل تربیت رسمی و عمومی؛

• به حساب آوردن نیازهای فردی، تحول مشاغل و حرفه‌ها در جامعه؛

توجه به تجربه کاری (که بخشی از فرایند یادگیری است).

• ایجاد شایستگی یادگیری مادام‌العمر، به‌گونه‌ای که به متربیان اجازه دهد، به شناخت و اصلاح مستمر موقعیت اقتصادی خود در جامعه بپردازند و شایستگی‌های حرفه‌ای عام خود را به‌طور مداوم توسعه دهند.

در نتیجه، به جای رویکردهای دانش‌محور یا مهارت‌مدار خشک و محصور شده در یک دوره زمانی مشخص، به رویکردی کل‌گرا و تلفیقی از تربیت در ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای نیاز خواهد بود که نتیجه آن توسعه و تعالی تمامی ظرفیت‌های وجودی متربیان در راستای اصلاح و بهبود مستمر موقعیت خود و دیگران در همه ساحت‌ها، به ویژه تربیت اقتصادی و حرفه‌ای است و بی‌تردید یکی از زمینه‌های تحقق حیات طیبه در ابعاد فردی و اجتماعی به‌شمار می‌آید.

ج) اصول

• انعطاف‌پذیری (هم در ساختار نظام تربیت رسمی و عمومی، از طریق هماهنگی ساختار نظام تربیت رسمی و عمومی با ساختار اقتصادی کشور، و هم در برنامه درسی از طریق هماهنگی آن با ایجاد شایستگی‌های جدید در متربیان و به‌روزرسانی مستمر آن)؛

- تأکید بر تربیت مستمر و مداوم (تربیتی که متریبان شایستگی‌های لازم را با خودآموزی مستمر و به‌روز سازی توانمندی‌های خود به‌دست آورند)؛
- توجه به کارآفرینی (برنامه‌های درسی باید تا حد امکان بتواند متریبان را کارآفرین و توانمند تربیت کند، به نحوی که راه‌های آشنایی و پاسخ‌گویی به نیازهای متنوع جامعه و بازار کار را فرا گیرند و بتوانند برای خود و دیگران کار تولید کنند)؛
- توجه به تفاوت‌های فردی و تنوع علاقه‌ها و استعداد‌های متریبان در تولید برنامه‌های درسی و روش‌های تدریس؛
- توجه به کسب شایستگی‌های عام، پیش‌نیاز رشد حرفه‌ای و اقتصادی؛
- تأکید بر کسب شایستگی‌های اخلاقی در بهره‌گیری از طبیعت در چارچوب نظام معیار اسلامی؛
- کسب شایستگی‌های مناسب در متریبان به‌منظور حل مسائل فردی و گروهی آن‌ها، در ارتباط با خانواده، جامعه و محیط کار؛
- استفاده مطلوب از فناوری اطلاعات و ارتباطات در تربیت اقتصادی و حرفه‌ای.

ساحت تربیت علمی و فناوری

الف) حدود و قلمرو

ساحت تربیت علمی و فناوری بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که ناظر بر کسب شایستگی‌هایی (صفات و توانمندی‌ها و مهارت‌هایی) است که متریبان را در شناخت، بهره‌گیری و توسعه نتایج تجارب متراکم بشری در عرصه علم و فناوری یاری می‌کند تا بر اساس آن متریبان قادر شوند، با عنایت به تغییرات و تحولات آینده، نسبت به جهان هستی (نگاه آیه‌ای به هستی) و استفاده و تصرف مسئولانه در طبیعت (نگاه ابزاری)، بینشی ارزش‌مدار کسب کنند.

ترکیب نگاه آیه‌ای و ابزاری به تصرف و بهره‌گیری مسئولانه از طبیعت منجر خواهد شد، که می‌تواند به راهبردی اساسی در نگاه انسان به طبیعت و حفظ و مراقبت از آن بینجامد.

لذا این ساحت از تربیت ناظر بر رشد توانمندی افراد جامعه در راستای فهم و درک دانش‌های پایه و عمومی، کسب مهارت دانش‌افزایی، به‌کارگیری شیوه تفکر علمی و منطقی، توان تفکر انتقادی، آمادگی برای بروز خلاقیت و نوآوری، و نیز ناظر

بر کسب دانش، بینش و تفکر فناورانه برای بهبود کیفیت زندگی است.

ب) رویکرد

مهم‌ترین جهت‌گیری ساحت تربیت علمی و فناوری، جهت‌گیری کل‌نگر و تلفیقی در چارچوب نظام معیار اسلامی است که برخی از مشخصه‌های آن عبارت‌اند از:

- تلفیق نظر و عمل یا توجه هم‌زمان به تربیت نظری و عملی که در معنای وسیع‌تر، ناظر بر تلفیق علم و فناوری است.
- تلفیق نگاه آیه‌ای به طبیعت و نگرش ابزاری و شناخت آن با هم (یعنی ضمن شناخت طبیعت به مفهوم آیه‌ای از آیات جمال و جلال الهی، تلاش می‌شود به‌صورت روشمند و اخلاقی از آن بهره گرفته شود).

● تأکید بر هماهنگی علم و دین.

● توجه متعادل و متوازن به رویکردهای پژوهش کمی و کیفی.

● ملاحظه درهم تنیدگی مرزهای علوم و رشته‌های علمی که طی آن تلاش می‌شود، متریبان دیدگاه و نگرشی جامع نسبت به جهان هستی بیابند.

● توجه به ارزشمندی محتوا که این موضوع عمده‌تاً ناظر بر چرایی آموخته‌هاست، نه صرفاً چیستی آن‌ها. از این رو، شایستگی‌های کسب شده (یادگیری‌ها) باید مفید و سودمند باشند؛ یعنی در راستای غایت و هدف تربیت و همچنین متناسب با نیازها و مرتبط با زندگی یادگیرنده‌ها باشند و به آن‌ها کمک کنند تا مستمراً به شناخت و عمل برای اصلاح و بهبود موقعیت خود و دیگران بپردازند.

● تلفیق مهارت‌ها، دانش‌ها و نگرش‌های علمی به‌ویژه تلفیق بین مهارت‌های فرآیندی، در تربیت علمی و فناوری، و به‌کارگیری مهارت‌های مربوط به سواد اطلاعاتی و ارتباطی در جریان یادگیری محتوا، به‌منزله روش و ابزاری برای یاددهی و یادگیری عمیق‌تر و بهتر.

ج) اصول

- توجه به درک متریبان از جهان هستی، از منظر ارتباط با خدا (درک عظمت خلقت و تعظیم خالق)؛
- توجه متعادل و متوازن به عرصه‌های علوم نظری (انسانی ریاضی و تجربی) و کاربردی و حوزه فناوری؛
- ارتباط محتوای یادگیری با زندگی فردی و

مهم‌ترین چرخش‌ها از وضع موجود به وضع مطلوب، تبدیل نهاد فعلی با کارکرد صرفاً آموزشی به نهادی است که وظیفه و رسالت اصلی آن «بسترسازی برای دستیابی نسل آینده به مرتبه قابل قبولی از آمادگی به منظور تحقق حیات طیبه در تمام ابعاد» است

اجتماعی حال و آینده‌متریبان؛

- ارزشمندی و توسعه ارزش‌های اخلاقی؛
- رشد توانمندی‌های تفکر منطقی، خلاق، نقاد و حل مسئله؛
- زمینه‌سازی برای تولید علم از طریق تکوین و تعالی توانمندی‌ها و مهارت‌های عملی (کمی و کیفی) متناسب با نیازها و زندگی‌متریبان؛
- توجه به چشم‌انداز آینده رشد و توسعه علم و فناوری در زندگی بشر.

چرخش‌های تحولی

مهم‌ترین چرخش‌ها از وضع موجود به وضع مطلوب، تبدیل نهاد فعلی با کارکرد صرفاً آموزشی به نهادی است که وظیفه و رسالت اصلی آن «بسترسازی برای دستیابی نسل آینده به مرتبه قابل قبولی از آمادگی به منظور تحقق حیات طیبه در تمام ابعاد» است، اهم این چرخش‌ها عبارت‌اند از:

- از نهادی آموزشی به نهادی فرهنگی - اجتماعی و مولد سرمایه انسانی؛
- از کنترل بیرونی و ایجاد محدودیت، به خویشتن بانی (تقوا)، ارزشمندی عقلانی و مسئولیت‌پذیری؛
- از انحصاری انگاری در تربیت، به مشارکت و مسئولیت‌پذیری ارکان و عوامل سهیم و مؤثر؛
- از یکسان‌نگری و تولید انبوه، به پذیرش تنوع و تکثر در چارچوب نظام معیاراسلامی؛
- از نگاه تجزیه‌ای و تفکیکی به نگاه یکپارچه‌نگر و تلفیقی به هویت انسان در تمام ابعاد و ساحت‌های تربیت؛

• از دانش‌آموز منفعل در کلاس درس به متریبی فعال در محیط‌های تربیتی؛

- از روش‌های خشک، فردی و انعطاف‌ناپذیر به روش‌های خلاق، فعال و گروهی؛
- از رقابت‌های فردی و تنش‌زا به رفاقت‌های جمعی و تعالی بخش؛
- از انباشت اطلاعات و حافظه‌محوری، به کسب شایستگی‌ها در تمام ساحت‌های تربیت؛
- از سازگاری با شرایط محیطی، به هویت‌یابی و مقاومت در برابر شرایط نامساعد و تغییر آن‌ها.

از آنجا که زیرنظام‌های تربیت رسمی و عمومی مسیر اجرایی و عملی تحقق چرخش‌ها را نشان می‌دهد، برخی از این چرخش‌های اساسی در هر یک از زیر نظام‌ها عبارت‌اند از:

زیر نظام راهبری تربیتی و مدیریت

- از مدیریت اداری و کنترلی به راهبری تربیتی مبتنی بر نظام معیار اسلامی؛
- از تمرکزگرایی به مشارکت جویی و مسئولیت‌پذیری مبتنی بر خرد جمعی؛
- از برنامه‌ریزی‌های موردی و پراکنده به برنامه‌ریزی‌های راهبردی و آینده؛
- از حاکمیت نگاه جزیره‌ای در حوزه‌های اجرایی به تأکید بر فرایندها و پیامدها بر اساس نظام معیار اسلامی؛
- از انتصاب سلیقه‌ای مدیران بر اساس ضوابط اداری به شایسته‌سالاری در مدیریت.

زیر نظام برنامه درسی

- از برنامه درسی موضوع محور به برنامه درسی مبتنی بر ساحت‌های تربیت برای کسب شایستگی‌ها؛
- از برنامه‌ریزی درسی کاملاً متمرکز به برنامه‌ریزی درسی متکی بر مشارکت مؤثر ارکان و عوامل سهیم در تربیت در تمام سطوح؛
- از برنامه درسی تک‌وجهی به برنامه درسی چندوجهی (ساختار مثلثی)؛
- از برنامه درسی نتیجه محور به برنامه درسی پیامد محور (تحقق شایستگی‌ها در سطح محصول و سطح برونداد نظام و پیامد آن در سطح جامعه)؛
- از یادگیری موضوعات به فرایند دستیابی به اندیشه‌ورزی و درک معنا؛
- از جداسازی برنامه‌های آموزشی و پرورشی به برنامه درسی یکپارچه.

زیر نظام تربیت معلم و تأمین منابع انسانی

- از معلم به عنوان انتقال‌دهنده دانش به معلم به عنوان مربی و اسوه تربیتی و سازمان‌دهنده فرصت‌های تربیتی متنوع برای احیا و ارتقای مراتب حیات طیبه‌متریبان؛
- از معلم به عنوان مجری تصمیمات برنامه درسی به معلم تصمیم‌ساز در فرایند برنامه‌ریزی درسی؛
- از برنامه‌های صلب و بسته در تربیت مربیان به برنامه‌هایی منعطف برای دستیابی آنان به هویت حرفه‌ای منحصر به فرد و توسعه آن مبتنی بر نظام معیار اسلامی؛
- از ارتقای خودبه‌خودی سطح حرفه‌ای مربیان به ارزیابی عملکرد و صدور درجه مربی‌گری بر اساس

میزان کارآمدی و اثربخشی؛

● از فرهنگ سازمانی بسته (محصورنمودن مربیان در فضای مدرسه) به مشارکت‌جویی علمی و انتقال تجربیات در سطوح متفاوت (مدرسه، محلی، ملی و بین‌المللی)؛

● از نگاه به معلم به عنوان کارمند اداری به معلم به عنوان شخصیتی علمی و تربیتی.

زیرنظام تأمین و تخصیص منابع مالی

● از انحصار در تأمین منابع به مشارکت در تأمین منابع؛

● از هزینه کرد منابع به مدیریت و سیاست‌گذاری بهینه منابع و مصارف؛

● از «عرضه مدار» و «نهاده محور» به «ستانده مدار» و «نتیجه محور»؛

● از توزیع یکسان منابع به تنوع منابع و توزیع عادلانه آن؛

● از نگاه به نظام تربیت رسمی و عمومی به مثابه دستگاهی مصرفی به دستگاه سرمایه‌ای و مولد منابع انسانی؛

● از تغییر در روش نظارت بر هزینه توسط دی‌حسابی به حسابرسی پس از خرج.

زیرنظام فضا، تجهیزات و فناوری

● از تأمین کلاس درس به سامان‌دهی موقعیت‌های یادگیری؛

● از انحصار یادگیری در کلاس درس به تنوع‌بخشی به محیط‌های تربیتی و یادگیری؛

● از نگاه تفکیکی به فضای فیزیکی مدارس به نگاه فرآیندی به تربیت و ساخت مجتمع‌های تربیتی؛

● از معماری بی‌هویت و وارداتی به معماری اسلامی - ایرانی؛

● از مدارس بی‌هویت و فاقد امکانات و فناوری‌ها به مدارس با هویت مدرسه‌ صالح و کانون تربیتی محله؛

● از طراحی مدارس توسط مهندسی فنی به طراحی تیمی با لحاظ کردن ابعاد مدرسه‌ صالح؛

● از نگاه ابزاری به فناوری‌ها به استفاده هوشمندانه از فناوری‌های نوین متناسب با نظام معیار اسلامی.

زیرنظام پژوهش و ارزشیابی

● از نگاه جزئی‌نگر به نگاه آینده‌نگر و کل‌نگرانه برای مواجهه سازنده با چالش‌های نظام؛

● از تمرکز بر روش‌های کمی در پژوهش به تنوع و کثرت در روش‌های پژوهش؛

● از پژوهش‌های توصیفی، موردی و پراکنده به پژوهش‌های نظام‌مند، نوآورانه و تحول‌آفرین در راستای عملیاتی کردن اهداف و کارکردهای نظام تربیت رسمی و عمومی؛

● از پراکندگی و جدایی مراکز پژوهشی به وحدت و یکپارچگی عملکرد مراکز پژوهشی سهیم و مؤثر در امر تربیت؛

● از تخصیص فرصت‌های پژوهشی به مراکز رسمی و پژوهشگران حرفه‌ای در سطوح کلان به ایجاد فرصت‌های پژوهشی و جاری و ساری شدن پژوهش در تمامی سطوح؛

● از تصدی‌گری در امر پژوهش به مدیریت، نظارت و بهره‌گیری از نتایج پژوهش‌ها؛

● از رویکرد آکادمیک و نظری در پژوهش‌های تربیتی و پژوهش برای پژوهش به جهت‌گیری «عمل‌مدار»، تشخیصی و درمانی، تصمیم‌ساز و کاربردی.

در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

تدوین سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در افق چشم‌انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران هم با اسناد بالادستی صورت گرفته است. بندهایی از این سند که ارتباط بیشتری با مؤلفه‌ها و شاخص‌های آموزش‌های فنی و حرفه‌ای دارد در اینجا آورده شده است.

● در بیانیه ارزش‌ها

فرایند تعلیم و تربیت در تمام ساحت‌ها شامل تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی، تعلیم و تربیت اجتماعی و سیاسی، تعلیم و تربیت زیستی و بدنی، تعلیم و تربیت زیباشناختی و هنری، تعلیم و تربیت اقتصادی و حرفه‌ای، تعلیم و تربیت علمی و فناوری‌منطبق بر نظام معیار اسلام (مبانی و ارزش‌های برگرفته از قرآن کریم، سنت حضرات معصومین (علیهم السلام) و عقل) که تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در آن محوریت دارد. روحیه کارآفرینی، کسب شایستگی‌های عام حرفه‌ای، مهارتی و هنری زمینه‌ساز کار مولد.

● در هدف کلان

تربیت انسانی خلاق و کارآفرین، مقتصد و ماهر، سالم و بانشاط، قانون‌مدار و نظم‌پذیر، و آماده ورود

به زندگی شایسته فردی، خانوادگی و اجتماعی بر اساس نظام معیار اسلامی.

• در راهبرد کلان

بهره‌مندی هوشمندانه از فناوری‌های نوین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی مبتنی بر نظام معیار اسلامی (هدف‌های کلان ۱، ۲، ۳، ۵ و ۷)

• ذیل هدف عملیاتی

دارای حداقل یک مهارت مفید برای تأمین معاش حلال باشند، به گونه‌ای که در صورت جدایی از نظام رسمی تعلیم و تربیت در هر مرحله، توانایی تأمین زندگی خود و اداره خانواده را داشته باشند.

• در راهکار ۶/۱

گسترش و تنوع دادن به حرفه‌ها و مهارت‌های مورد نیاز جامعه و تعلیم متناسب و برنامه‌ریزی شده آن در همه دوره‌های تحصیلی و برای همه دانش‌آموزان.

• در راهکار ۵/۴

اضافه کردن درس مدیریت و سلوک مناسب خانواده به جدول برنامه درسی دوره متوسطه در تمامی رشته‌ها و برای تمام دانش‌آموزان.

• در راهکار ۵/۵

اختصاص حداقل ۱۰ درصد و حداکثر ۲۰ درصد از برنامه‌های آموزشی به معرفی حرفه‌ها، هنرها، جغرافیا، آیین و رسوم، و نیازها و شرایط اقلیمی و جغرافیایی استان‌ها به‌ویژه مناطق روستایی و عشایری با رعایت استانداردهای ارتقای کیفیت و تقویت هویت اسلامی - ایرانی دانش‌آموزان در چارچوب ایجاد کارآمدی و تقویت هویت ملی.

• در راهکار ۳/۶

ایجاد موزه و نمایشگاه علم و فناوری در هر یک از شهرستان‌ها تا پایان برنامه ششم توسعه کشور، به منظور فراهم آوردن زمینه مشاهده و تجربه فزون‌تر دانش‌آموزان و عینی‌تر کردن محتوای آموزشی کتب درسی.

• در راهکار ۵/۶

تنظیم و اجرای برنامه جامع کارآفرینی و مهارت‌آموزی برای تمام دوره‌های تحصیلی به‌ویژه

دانش‌آموزان دوره متوسطه تا پایان برنامه پنجم توسعه در برنامه درسی و آموزشی.

• در راهکار ۶/۶

ایجاد شبکه‌ای از محیط‌های یادگیری، مانند پژوهش‌سراها، اردوگاه‌ها، خانه‌های فرهنگ، کتابخانه‌های عمومی، نمایشگاه‌ها و موزه‌های تخصصی علوم و فناوری، مراکز کارآفرینی، ورزشگاه‌ها و سایر مراکز مشابه و برقراری تعامل اثربخش مدارس با این محیط‌ها، با رعایت اصل غنی‌سازی محیط مدرسه با همکاری سایر دستگاه‌ها.

• در راهکار ۲/۱۷

تولید و به کارگیری محتوای الکترونیکی متناسب با نیاز دانش‌آموزان و مدارس با مشارکت بخش دولتی و غیردولتی، و کپی کردن محتوای کتاب‌های درسی بر اساس برنامه درسی ملی (با تأکید بر استفاده از ظرفیت چندرسانه‌ای) تا پایان برنامه پنجم توسعه کشور.

• در راهکار ۴/۱۷

گسترش بهره‌برداری از ظرفیت آموزش‌های غیرحضوری و مجازی در برنامه‌های آموزشی و تربیتی ویژه معلمان، دانش‌آموزان و خانواده‌های ایرانی در خارج از کشور بر اساس نظام معیار اسلامی و با رعایت اصول تربیتی از طریق شبکه ملی اطلاعات و ارتباطات.

• در راهکار ۳/۲۱

طراحی و استقرار نظام جامع هدایت تحصیلی و استعدادیابی به منظور هدایت دانش‌آموزان به سوی رشته‌ها، حرفه‌ها و مهارت‌های مورد نیاز حال و آینده کشور متناسب با استعدادها، علاقه‌مندی و توانایی‌های آنان.

تحلیل مبانی نظری و سند تحول

بنیادین به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای

بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، تأکیدات اصلی در حوزه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی عبارت‌اند از:

- توجه به تربیت بر اساس نظام معیار اسلامی؛
- اتخاذ رویکردی کل‌نگر در آموزش و برنامه‌های درسی یکپارچه؛

• توجه به برنامه‌درسی «پیامد محور» (تحقق شایستگی‌ها)؛

• تلفیق مهارت‌ها، دانش‌ها و نگرش‌های علمی به ویژه تلفیق بین مهارت‌های فرایندی؛

• تخصص‌گرایی نرم؛

• توانایی دانش‌آموزان در تدبیر امر معاش و تلاش اقتصادی و حرفه‌ای؛

• تلفیق نظر و عمل؛

• تربیت مستمر و مداوم و یادگیری مادام‌العمر؛

• کسب شایستگی‌های عام حرفه‌ای؛

• مشارکت ذی‌نفعان؛

• توجه به نیازهای فردی و تحول شغل‌ها و حرفه‌ها در جامعه؛

• توسعه متوازن و متعادل ساحت‌های وجودی انسان؛

• درونی‌سازی ارزش‌های اصیل دینی و اسلامی؛

• توجه به شایستگی کارآفرینی؛

• توجه به نظام جامع راهنمایی و هدایت تحصیلی؛

• حرفه‌آموزی برای تمام دانش‌آموزان و دوره‌های تحصیلی.

سیاست‌های کلی نظام مجموعه‌ای هماهنگ از جهت‌گیری‌ها و راهبردهای کلان نظام برای تحقق آرمان‌ها و اهداف قانون اساسی در دوره زمانی مشخص می‌باشد، این سیاست‌ها الزام‌آور برای کلیه ارکان نظام بوده و ناظر بر همه قوانین از جمله برنامه‌های توسعه و بودجه‌های سالانه است. بندهایی از این سند که ارتباط بیشتری با مؤلفه‌ها و شاخص‌های آموزش‌های فنی و حرفه‌ای دارد عبارت‌اند از:

چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام

سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ کشور

• جامعه ایرانی برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی، و سرمایه اجتماعی در تولید ملی.

• جامعه ایرانی دست یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با تأکید بر رشد پرشتاب اقتصادی، ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه، رسیدن به اشتغال کامل و ...

• جامعه ایرانی فعال، مسئولیت‌پذیر، مؤمن، رضایت‌مند، و برخوردار از وجدان کاری، انضباط، روحیه تعاون، سازگاری اجتماعی و ...

• جامعه ایرانی برخوردار از فرصت‌های برابر، به دور

از فقر، توزیع مناسب درآمد و ...

سیاست‌های کلی اشتغال ایران - ۱۳۹۰

۱. ترویج و تقویت فرهنگ کار، تولید، کارآفرینی و استفاده از تولیدات داخلی به‌عنوان ارزش اسلامی و ملی با بهره‌گیری از نظام آموزشی و تبلیغی کشور.

۲. آموزش نیروی انسانی متخصص، ماهر و کارآمد متناسب با نیازهای بازار کار (فعلی و آتی) و ارتقای توان کارآفرینی با مسئولیت نظام آموزشی کشور (آموزش و پرورش، آموزش فنی و حرفه‌ای و آموزش عالی) و توأم کردن آموزش و مهارت و جلب همکاری

بنگاه‌های اقتصادی به‌منظور استفاده از ظرفیت آن‌ها.

۳. ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار با تأکید بر استفاده از توسعه فناوری و اقتصاد دانش بنیان و آینده‌نگری نسبت به تحولات آن‌ها در سطح ملی و جهانی.

۱۲. توجه ویژه به کاهش نرخ بی‌کاری استان‌های بالاتر از متوسط کشور.

سیاست‌های کلی تحول در آموزش و پرورش

- ۱۳۹۱

۸-۴. تقویت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای.

سیاست‌های کلی حمایت از کار و

سرمایه‌ها ایرانی - ۱۳۹۱

۱۲. توانمندسازی و ارتقای بهره‌وری نیروی کار با افزایش انگیزه، مهارت و خلاقیت و ایجاد تناسب بین مراکز آموزشی و پژوهشی با نیازهای بازار کار.

سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی - ۱۳۹۲

۱. تأمین شرایط و فعال‌سازی کلیه امکانات و منابع مالی و سرمایه‌های انسانی و علمی کشور به‌منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری‌های جمعی و تأکید بر ارتقای درآمد و نقش طبقات کم‌درآمد و متوسط.

۲. پیش‌تازای اقتصاد دانش‌بنیان، پیاده‌سازی و اجرای نقشه جامع علمی کشور و سامان‌دهی نظام ملی نوآوری به‌منظور ارتقای جایگاه جهانی کشور و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان و دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش‌بنیان در منطقه.

۳. محور قراردادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با

جامعه ایرانی
برخوردار از دانش
پیشرفته، توانا در
تولید علم و فناوری،
متکی بر سهم برتر
منابع انسانی، و
سرمایه اجتماعی در
تولید ملی.
جامعه ایرانی دست
یافته به جایگاه اول
اقتصادی، علمی
و فناوری در سطح
منطقه، با تأکید
بر رشد پرشتاب
اقتصادی، ارتقای
نسبی سطح درآمد
سرانه، رسیدن به
اشتغال کامل و...

۲. اقدام مؤثر دولت در ایجاد تعاونی‌ها برای بی‌کاران در جهت اشتغال مولد.
۸. توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و سایر حمایت‌های لازم به منظور افزایش کارآمدی توانمندسازی تعاونی‌ها.

تحلیل سیاست‌های کلی نظام در بخش‌های مختلف

میزان توجه سیاست‌های کلی نظام به حوزه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در جدول زیر نشان داده شده است.

تحلیل سیاست‌های کلی

- واژه آموزش و تربیت در ۲۰ سیاست کلی کشور در بخش‌های گوناگون به کار برده شده است.
- از عبارت «فنی و حرفه‌ای» در سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، اشتغال، آمایش سرزمینی، تحول در آموزش و پرورش و سیاست‌های کلی جمعیتی استفاده شده است.
- در سیاست‌های کلی ابلاغی در سال‌های اخیر بیشترین توجه به موضوع اشتغال، مهارت، کارآفرینی و آموزش فنی و حرفه‌ای نسبت به سال‌های قبل شده است.
- در سیاست‌های کلی جمعیت، اشتغال، اقتصاد مقاومتی، تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه، و برنامه ششم توسعه از بیشترین واژگان مورد بررسی استفاده شده است.
- موضوع توجه به نیروی انسانی و بازار کار در ۹ سیاست کلی کشور مورد توجه قرار گرفته شده است.
- موضوع بازار کار در ۵ سیاست کلی کشور مورد توجه قرار گرفته است.
- در اکثر سیاست‌های کلی کشور در سال‌های اخیر به موضوع فناوری توجه شده است.
- از واژه رفع فقر و دوری از فقر در ۴ سیاست کلی کشور استفاده شده است.
- در برخی سیاست‌های کلی نظام از جمله سیاست‌های کلی نظام در بخش شهرسازی، مسکن و ارتباطات مخابراتی و پستی به مؤلفه‌ها و شاخص‌های آموزش‌های فنی و حرفه‌ای توجه شده است.

تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی کار، تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد، ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استان‌ها، و به‌کارگیری ظرفیت‌ها و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور.
۵. سهم‌بری عادلانه عوامل در زنجیره تولید تا مصرف متناسب با نقش آن‌ها در ایجاد ارزش، به‌ویژه با افزایش سهم سرمایه انسانی از طریق ارتقای آموزش، مهارت، خلاقیت، کارآفرینی و تجربه.
۶. افزایش تولید داخلی نهاده‌ها و کالاهای اساسی (به‌ویژه در اقلام وارداتی)، و اولویت دادن به تولید محصولات و خدمات راهبردی و ایجاد تنوع در مبادی تأمین کالاهای وارداتی با هدف کاهش وابستگی به کشورهای محدود و خاص.
۸. مدیریت مصرف با تأکید بر اجرای سیاست‌های کلی اصلاح الگوی مصرف و ترویج مصرف کالاهای داخلی همراه با برنامه‌ریزی برای ارتقای کیفیت و رقابت‌پذیری در تولید.

سیاست‌های کلی جمعیت - ۱۳۹۳

۸. توانمندسازی جمعیت در سن کار با فرهنگ‌سازی و اصلاح، تقویت و سازگار کردن نظامات تربیتی و آموزش‌های عمومی، کارآفرینی، فنی - حرفه‌ای و تخصصی با نیازهای جامعه و استعدادها و علاقه‌های آنان در جهت ایجاد اشتغال مؤثر و مولد.

سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران - ۱۳۸۴

با توجه به ذیل اصل ۴۴ قانون اساسی و مفاد اصل ۴۳ و به منظور شتاب بخشیدن به رشد اقتصاد ملی، گسترش مالکیت در سطح عموم مردم به منظور تأمین عدالت اجتماعی، ارتقای کارایی بنگاه‌های اقتصادی و بهره‌وری منابع مادی، انسانی و فناوری، افزایش رقابت‌پذیری در اقتصاد ملی، افزایش سهم بخش‌های خصوصی و تعاونی در اقتصاد ملی، کاستن از بار مالی و مدیریتی دولت در تصدی فعالیت‌های اقتصادی، افزایش سطح عمومی اشتغال، تشویق اقشار مردم به پس‌انداز و سرمایه‌گذاری و بهبود درآمد خانوارها مقرر می‌شود.

متن ابلاغیه در خصوص سیاست‌های کلی بخش تعاونی

۱. افزایش سهم بخش تعاونی در اقتصاد کشور به ۲۵ درصد تا آخر برنامه پنج ساله پنجم.

جدول - توجه سیاست‌های کلی نظام به مؤلفه‌ها و شاخص‌های آموزش فنی و حرفه‌ای

فناوری	رفع فقر	فنی و حرفه‌ای	پیشرفت	مهارت	بازار کار	کار آفرینی	اشتغال	نیروی انسانی / کار	تربیت و آموزش	سیاست‌های کلی نظام
					✓			✓	✓	در بخش انرژی
	✓					✓				در بخش امنیت اقتصادی
									✓	در بخش منابع طبیعی
									✓	در بخش منابع آب
								✓	✓	در بخش معدن
			✓		✓					در بخش حمل و نقل
										در بخش شهرسازی
										در بخش مسکن
										در بخش ارتباطات مخابراتی و پستی
✓	✓		✓				✓		✓	در چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی
							✓			در خصوص تشویق سرمایه‌گذاری
✓	✓	✓			✓		✓			در خصوص اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
✓	✓									در بخش کشاورزی
✓						✓		✓	✓	در بخش صنعت
							✓		✓	در بند «ج» اصل چهارم و چهار قانون
								✓	✓	در خصوص اصلاح الگوی مصرف
✓				✓			✓		✓	در بخش امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات
		✓		✓	✓	✓	✓		✓	در بخش اشتغال
		✓	✓					✓	✓	در خصوص آمایش سرزمین
✓									✓	در خصوص خودکفایی دفاعی و امنیتی
✓				✓	✓	✓		✓	✓	در خصوص تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی
✓		✓		✓					✓	در خصوص ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور
			✓	✓		✓	✓	✓	✓	در خصوص اقتصاد مقاومتی
✓				✓				✓	✓	در خصوص سلامت
		✓	✓	✓		✓	✓		✓	در خصوص جمعیت
✓							✓		✓	در خصوص علم و فناوری
✓			✓	✓		✓	✓		✓	در برنامه ششم توسعه